

Párbeszéd

Alulnézetből

A címmel azt kívánom jelezni, hogy nem elméleti, hanem gyakorló pedagógus vagyok. Immáron 8. éve dolgozom egy nevelőotthonban nevelőtanári beosztásban, s így véleményem, látásmódom gyakorlati problémákkal küszködve alakult ki. Lesznek, akik majd vitatkoznak velem, de talán olyanok is, kik osztják nézeteimet.

Szociálpolitikánkban sok ellentmondásos jelenség figyelhető meg. Én most csak egy szűkebb részeről, az állami gondoskodásról és a nevelőotthonokról szeretnék szólni. E területen az ellentmondásosság a gazdaságosság vagy szakmaiság dilemmájában csúcsosodik ki. Napjainkban, mikor a kultúra, az oktatás és a nevelés is közönséges árucikké degradálódott, a fejkvótás állami normatív támogatási rendszer nemigen teszi lehetővé a valóban magas színvonalú szakmai munkát. Ez a fajta támogatás leginkább a kislétszámú intézményeket sújtja. A gyerekek érdekeit valóban szolgáló megoldás a kislétszámú, specializálódott nevelőotthonok létét kívánna meg. Hiszen 30-50 fős nevelőotthonokban modellezhető leginkább megfelelő belső szervezeti felépítés mellett a családi életvitel. Itt van a legnagyobb esélye annak, hogy a gyermek és a felnőtt között tartós érzelmi kapcsolat alakuljon ki hosszútávon. Ezek jelenthetik a jövőt, a fejlődés egyik irányát.

A másik Európába vezető utat az SOS gyermekfalvak jelenthetik. Valójában a két módszer nem áll távol egymástól. Mindkettő Pestalozzi, a XVIII. század egyik legnagyobb hatású pedagógusának az elképzelésein alapszik. Az ő elvei alapján hozták létre 1946-ban, Svájcban az első Pestalozzi-gyermekfalut. A gyerekek külön lakóházakban éltek. Egy-egy házban, mely lakószobából, tanteremből és műhelyből állt, 16-18 gyermek élt koedukálva. Gondozásukat, ellátásukat, ápolásukat, nevelésüket 1 házaspár végezte 1-2 nevelőnő segítségével. A helyiségek belsejét az otthonosság jellemezte. Állami támogatást nem kaptak, fenntartását egy alapítvány biztosította. Célja az elhagyott, árva gyermekek teljes értékű emberré nevelése volt. Némileg az SOS gyermekfalvak ellen szól az a tény, hogy Pestalozzi gondolataitól eltérően a gyermekek nevelését nem házaspárok végzik. Mivel 70-80 gyermekkel szemben csupán 1 személy, a faluvezető testesíti meg a férfit, az apa szerepét, csaknem csonka családot modellez le. Ez nem biztosítja a legoptimálisabb nevelési feltételeket. Ez a hiányosság a családi nevelőotthonokban házaspárok alkalmazásával kiküszöbölhető. Az SOS gyermekfalvak mellért szól viszont feltétlenül az, hogy az anya csaknem teljes mértékben pótolható, s így gyakorlatilag már a csecsemőotthonból kikerülés után biztosítható a megfelelő gyermek-anya kapcsolat, mely döntően befolyásolja a gyermek további fejlődését, személyiségének kibontakozását.

Tagadhatatlanul a legrosszabb, s a gyermek érdekeit legkevésbé szolgáló megoldás a napjainkban még leginkább jellemző nagy létszámú, monstrum gyermekvédelmi intézmény, nevelőotthon, gyermekváros. Melléjük csupán az szól, hogy működtetésük, fenntartásuk relatíve olcsóbb. Bár van a Népjóléti Minisztériumnak még a kilencvenes évek legelejéről származó állásfoglalása, mely éppen ezek fokozatos leépítését, kisebb egységekre bontását célozza meg. E határozat jótékony hatása még nem minden esetben nyilvánul meg. Gyakran vannak össze nevelőotthonokat takarékosági okokra hivatkozva még olyan esetben is, mikor

ez nyilvánvalóan pedagógiai büntett. Hiszen értelmi fogyatékos, szellemileg sérült gyermekek összetelepítése normál értelmi képességű gyerekekkel aligha illelhető más jelzővel.

Ahhoz, hogy a gyerekcentrikus gyermekvédelmi intézmények visszavonhatatlanul teret nyerjenek hazánkban a pénzen túl nagyfokú szemléletváltoztatásra lenne szüksége a társadalomnak, a fenntartónak és néha még a gyermek- és ifjúságvédelem területén tevékenykedő szakembereknek is. A kezdő lépéseket azonban a jelenlegi támogatási rendszer mellett is meg lehet és meg is kell tenni.

A család-, gyermek- és ifjúságvédelem a nevelőotthonok működtetésénél jóval szélesebb körű tevékenység. S valamelyest éppen e tevékenység kudarcát jelenti, ha egy gyermeket állami gondoskodásba kell venni, hiszen ez a végállomás. Ez persze nem jelenti azt, hogy nincs visszaút. Itt léphet be még fokozottabban a társadalom családsegítő szerepe. A családgyermek- és ifjúságvédelem legalapvetőbb feladata az, hogy megfelelő szociálpolitikával fenntartsa a családok gyermeknevelő képességét, újra alkalmassá tegye őket e nemes feladatra. Természetesen széles alapokon nyugvó prevenciók tevékenység esetén is előfordulhat s elő is fordul, amikor már nincs más lehetőség csak a családból való kiemelés. A társadalmi közhangulattal ellenében az a véleményem, hogy sok esetben jobb, s a gyermek érdekeit jobban szolgálja az, ha kiemelik környezetéből, s nevelőotthonban helyezik el. Nem osztom tehát azt a sokak által hangoztatott véleményt, hogy a legrosszabb család is jobb az állami gondoskodásnál. Egy jól felszerelt, jó szellemű, gyermekcentrikus gyermekvédelmi intézmény nagyságrendekkel nagyobb érzelmi és anyagi biztonságot jelent, mint egy, a gyermek nevelésére alkalmatlanná vált család. Fontos szerep hárul az ön-, kormányzatok gyámügyi előadói. Ők azok, akik idejében megtett intézkedéseikkel megelőzhetik a még nagyobb bajt. Szerencsésebb, ha nem várják meg, míg a gyermek testileg, lelkileg, szellemileg teljesen leromlik s esetleg a felnőttekből is kiábrándul, vagy antiszociális, deviáns magatartást tanúsít s összeütközésbe kerül a törvényekkel. Így valamelyest sikerülhet enyhíteni a gyermekben azt a lelki traumát, melyet intézetbe kerülésekor él át. Mert világosan látnunk kell, hogy kerüljön bármilyen okból a gyermek állami gondoskodásba, ő azt büntetésként éli meg. Ennek legfőbb oka a társadalom előítélete a nevelőotthonokban élőkkel szemben. Sajnos, sokan egyenlőségjelet raknak a bűnöző és az állami gondozott közé. E megbélyegző előítélet ellen mi magunk is sokat tehetünk intézményeink nyitottabbá tételével.

Sokat elárul egy társadalom fejlettségéről az, hogyan gondoskodik öregjeiről és fiataljairól. Nem gondolnám, hogy részleteznem kellene e két társadalmi réteg jelenlegi életkörülményeit. A családok segítségén talán érdemes lenne néhány dologban intézményesen változtatni. Nem biztos, hogy a jelenlegi gazdasági körülmények között igazán segíteni tud a családokon a pár ezer forintos nevelési, vagy szociális segély.

Újabb kihívást jelent számunkra, hogy napjainkban egyre idősebb korban s többnyire saját hibájuk miatt kerülnek a gyerekek állami gondoskodásba. Személyiségük korrekciója, fejlesztése más elhelyezést, más pszichopedagógiai módszereket igényelne. Célszerű lenne számukra e területre specializálódott nevelőotthonok létrehozása. A ma még általánosan alkalmazott eljárás – sokkal fiatalabbakkal, s többnyire önhibájukon kívül állami gondoskodásba került gyerekekkel élnek együtt – pedagógiailag rendkívül elhibázott, mert 4-5 ilyen antiszociális, deviáns magatartású fiatal tönkreteszi az egész nevelőotthon munkáját, s megkeseríti társai életét. Nagy a veszélye annak, hogy erőszakosságuk miatt észrevétlenül példaképpé válnak.

Végezetül egy teljesen szubjektív véleményemnek adnék hangot. Úgy érzem, hogy a gyermek- és ifjúságvédelem területén dolgozókat nagyobb erkölcsi és anyagi elismerés illetné meg. A mi diplománk mintha kevesebbet érne, pedig gyerekeink halmozottan hátrányos

helyzetűek, így szocializálásuk, tanulmányi hiányosságuk pótlása, személyiségük korrekciója, fejlesztése valóban embert próbáló feladat, mely gyakran testi épségünket is veszélyezteti. Sikerélményhez pedig, mely munkánkhoz további lendületet adna, egyre ritkábban, s egyre nehezebben jutunk. Ezt a pedagógiai munkát hivatástudatból, elkötelezettségből, jó színvonalon már nem, vagy csak nagyon rövid ideig lehet végezni.

Jogi helyzetünk sem igazán rendezett. Bár vonatkoznak ránk a Kjt. rendelkezései, az új közoktatási törvény viszont nem, s ebből számtalan bonyodalom származhat. Helyzetünkön csak a készülő gyermek- és ifjúságvédelmi törvény fog segíteni.

Jó lenne rendszeres, szervezett továbbképzésünket is megoldani. Ezt azért említem, mert 8 év alatt egyszer sem volt ilyesmiben részem. Így kénytelen voltam csak autodidakta módon szinten tartani s fejleszteni tudásomat, felkészültségemet. Nem jelenthet ez intézményesített megoldást. Mindannyiunknak nagy szüksége lenne az új módszerek megismerésére, gondolataink rendszeres kicserélésére.

Vass József

Bár néhány vonatkozásban nem tudunk egyetérteni e hozzászólással, a vélemények korrekt ütköztetése érdekében mégis szívesen közöljük, hiszen olvasónk levele tünetértékű jelzéseket tartalmaz. Érdemes elgondolkodni rajtuk.

Továbbra is várjuk olvasóink reflexióit, leveleit.

A szerkesztők